

แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย

Guidelines to Develop Education for Senior Citizens: A Pattern of Multi-age Classroom

สุพิชา บูรณะวิทยาภรณ์

Suphicha Booranavitayaporn

วิทยาลัยดุสิตธานี

Dusit Thani College

suphicha.bo@dtc.ac.th

Received June 24, 2022 & Revise July 25, 2022 & Accepted July 25, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุไทย 2) เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะ-การเรียนรู้ และแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีการเก็บข้อมูลผ่านการทบทวนเอกสารหลักฐานและการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การศึกษาในครั้งนี้มี ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในกรุงเทพมหานครที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จำนวน 12 ท่าน และผู้ให้ข้อมูลเสริม อีก 3 ท่าน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามการจำแนกชนิดของข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคที่ผู้สูงอายุประชากรไทยประสบ ในการศึกษาเรียนรู้ในช่วงสูงอายุ มากที่สุด คือ เรื่องสุขภาพทางกาย รองลงมา คือเรื่องการเรียนรู้จดจำ และอุปสรรคด้านการเดินทาง 2) ประเด็นด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า รูปแบบของการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุชื่นชอบมากที่สุด คือ การเรียนรู้ในชั้นเรียน กลุ่ม-ชมรม เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน ตามความสนใจเป็นหลัก เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา วิชาที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพ และ 3) ประเด็นด้านแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ เรื่องของหัวข้อการเรียน และบรรยากาศในการเรียน สถานที่ สภาพแวดล้อมของการจัดการศึกษา รองลงมา คือ ครูหรือผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ควรมีประสบการณ์ตรง โดยเป็นคนที่เขาใจใส่ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ ให้โอกาสในการเรียนรู้ในระดับที่เหมาะสมกับวัยและทักษะในการเรียนของแต่ละคน

คำสำคัญ: การศึกษา, ผู้สูงอายุ, ห้องเรียนหลากหลายวัย

Abstract

This research consisted of 3 objectives which were 1) to examine the learning obstacles of Thai senior citizens, 2) to study and develop lifelong education concepts for senior citizens, 3) to develop education for senior citizens in a pattern of multi-age classroom. The research method was qualitative research using documentary research and in-depth interview. The key informants included 12 active learning Thai senior citizens who were 60 years old and above living in Bangkok and another 3 stakeholders. The researcher analyzed the data using content analysis.

The research results showed that the learning obstacles that most Thai senior citizens underwent were physical health, followed by learning memory and inconvenience in transportation. For the education concepts for senior citizens, the results revealed that the most well-liked pattern was the classroom learning such as groups or clubs for enjoyment according to one's interest for example; art, music, sport, and other subjects which are applicable in daily life or making a living. For the development of education for senior citizens in a pattern of multi-age classroom, the results showed that the most important factors included the customized topics and comfortable learning atmosphere. Another important factor was the teacher or facilitator who should be experienced, caring, able to convey knowledge and offer appropriate learning opportunities for each student in the multi-age classroom.

Keywords: Education, Senior Citizen, Multi-Age Classroom

บทนำ

การศึกษาเรียนรู้เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชีวิต การศึกษาตามความหมายที่เป็นทางการ คือกระบวนการ การพัฒนาคนหรือมนุษย์ในทุกทาง ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา ทักษะคุณสมบัต และนิสัยจิตใจอันจะช่วยสร้างมนุษย์ที่มี คุณภาพในการนำพาองค์กรและประเทศชาติไปในทิศทางที่ดี (ภิญโญ สาร, 2521 อ้างถึงใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, นุชนาด สุนทรพันธุ์ และ นवलลออ แสงสุข, 2544) สำหรับการศึกษาในภูมิภาคเอเชียและประเทศไทยมีระดับการแข่งขันที่ สูง มีการให้ความสำคัญกับการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลัก โดยผู้ศึกษาเกือบทั้งหมดจะอยู่ในวัยเด็ก วัยรุ่น จนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ยังมีประเด็นปัญหาหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง (ธีระวัฒน์ เหมะจุฑา, 2554: กลิ่น สระทองเนียม, 2556) ประกอบกับสถานการณ์ปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วซึ่ง แตกต่างจากประเทศตะวันตกที่มีประสบการณ์ในเรื่องสังคมสูงอายุมากกว่า ตามระบบสถิติการลงทะเบียน กรมการ

ปกครองได้ให้ข้อมูลสถิติจำนวนผู้สูงอายุของประเทศไทย ปี 2561 โดยประเทศไทยในปีพ.ศ. 2561 มีจำนวนประชากรซึ่งมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 10,666,803 คน หรือเฉลี่ยทั่วประเทศอยู่ที่ร้อยละ 16.06 จากจำนวนประชากรทั้งหมด (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561) นอกเหนือจากนี้การเติบโตของสังคมเมืองและการอาศัยอยู่ร่วมกันในลักษณะครอบครัวเดี่ยวสามารถส่งผลกระทบต่อสายสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ครอบครัวเดี่ยวประกอบไปด้วยบุคคลเพียง 2 รุ่นที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่และวัยเด็กถึงวัยรุ่น อาจทำให้ขาดความเข้าใจและการรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลในวัยสูงอายุ

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ เทคโนโลยีสมัยใหม่กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยเกื้อกูลกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต สภาพแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีในปัจจุบัน เป็นแรงผลักดันให้ทุกชีวิตรวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข สอดคล้องกับ ปาหนัน กนกวงศ์นุวัฒน์ (2562) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับการจ้างงานผู้สูงอายุ ว่าผู้สูงอายุในวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) ยังคงมีศักยภาพในการทำงาน และควรเป็นงานที่ได้ใช้ความรู้อย่างอิสระ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงนับเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ควรได้เรียนรู้ทักษะจำเป็นตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learning) ซึ่งการจัดการศึกษาและพัฒนาทักษะสำหรับผู้สูงอายุมีความแตกต่างกับการจัดการศึกษาโดยทั่วไป มักจะต้องนำหลักการเรียนรู้สำหรับวัยผู้ใหญ่มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เหมาะแก่การเรียนรู้ที่ยั่งยืน นอกจากนี้ผู้จัดการศึกษายังต้องมีความเข้าใจในด้านการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อจัดการศึกษาและพัฒนาทักษะให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

จากรายงานการวิจัย ทิศทางการให้บริการของธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่จะก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุพบว่า มีผู้สูงอายุในช่วงก่อนเกษียณมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูล มีความต้องการบริการด้านความรู้ ทั้งทางด้านสุขภาพ, นันทนาการ, การปฏิบัติตนทางศาสนา และผู้สูงอายุสูงถึงประมาณร้อยละ 40 ของผู้ให้ข้อมูล มีความต้องการบริการความรู้ทางการเงิน, การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์, โซเชียลเน็ตเวิร์ค และการประกอบธุรกิจ (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12, 2556) จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุไทยมีความต้องการศึกษาเรียนรู้และเสริมทักษะ แต่อาจมีประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นการลดช่องว่างและส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย ในกรุงเทพมหานครโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเป็นการสร้างและต่อยอดองค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงของกลุ่มผู้สูงอายุในสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ในบริบทที่ใกล้เคียงได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาทางการศึกษาเรียนรู้ ของผู้สูงอายุไทย
2. เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะ-การเรียนรู้ และแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย

การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิด

1. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิต

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้จำแนก การศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

- 1.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) หมายถึง การศึกษาในสถาบันทางการศึกษา เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย โดยมีการกำหนดการศึกษาที่เป็นระเบียบแบบแผนตามมาตรฐาน เช่น หลักสูตร จุดมุ่งหมาย วิธีการเรียนการสอนและปฏิบัติ การสอบวัดประเมินผล ซึ่งมีเกณฑ์และเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)
- 1.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) เป็นการศึกษาที่จัดให้กับผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน เช่น หน่วยงานและสถาบันซึ่งไม่ใช่สถาบันทางการศึกษา หรือสถาบันทางการศึกษาอาจเป็นเพียงสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน โดยการศึกษาแบบนี้จะมีความยืดหยุ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)
- 1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) หมายถึง การศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เป็นการศึกษาเฉพาะตัวบุคคลซึ่งไม่ได้มีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน สามารถเกิดขึ้นที่ใดก็ได้ โดยเกิดขึ้นตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาสของแต่ละบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยี ระบบการศึกษาไทยมีความจำเป็นต้องเร่งปรับตัวเพื่อพัฒนาให้ทันความเปลี่ยนแปลง และตอบสนองนโยบายของประเทศชาติ มีนิยามและแนวคิดทางการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข นอกเหนือจากนี้ยังเชื่อมโยงกับการพัฒนาประเทศ ให้บรรลุเป้าหมายในทิศทางที่ต้องการ (ศักรินทร์ ชนประชา, 2562)

การศึกษาตลอดชีวิต จึงเป็นการจัดกระบวนการทางการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับความ ต้องการเรียนรู้และศักยภาพของบุคคลในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ถือเป็นภาพรวมขนาดใหญ่ของการศึกษาทุกประเภท ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2556) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบที่สอดคล้องกัน โดยเป็นการผสมผสานการศึกษาทุกระบบ เพื่อให้บุคคลมีโอกาสได้ศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตั้งแต่เกิดจนถึงตาย สามารถทำงานและอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง นันทภา ปัญญารัตน์ (2556) ได้อธิบายถึงแนวความคิดของการศึกษาตลอดชีวิตว่าได้อิทธิริเริ่มและเผยแพร่ไปทั่วโลกมาตลอดระยะเวลาช่วง 60 ปีที่ผ่านมา ในการประชุมระหว่างชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ (World Conference on Adult Education) โดยมีสาระสำคัญกล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา โดยการศึกษาควรมีได้ทุกโอกาสในรูปแบบที่หลากหลายและควรเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้าถึง แนวความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษาในหลายๆ ประเทศ สำหรับประเทศไทยได้กล่าวถึงแนวความคิดนี้ตั้งแต่แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นฉบับแรก และมีการใช้แนวคิดนี้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579

2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2555) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา โดยสัดส่วนของผู้สูงอายุในประเทศไทยจะค่อยๆ เพิ่มในระยะแรกๆ และเริ่มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เนื่องจากการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ จำนวนบุตรเฉลี่ยต่อครอบครัวลดลงอย่างมากเมื่อเทียบกับในอดีต จากการคำนวณข้อมูลสำมะโนประชากรและการเคหะ พ.ศ. 2503 – 2553 สำนักงานสถิติแห่งชาติ จะเห็นได้ว่าอัตราเพิ่มของผู้สูงอายุสูงขึ้นตามลำดับ สอดคล้องกับผลการศึกษาคาดการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2553 – 2583 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำหรับในประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ได้ระบุความหมายของ “ผู้สูงอายุ” ไว้ว่าคือ บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย นอกเหนือจากหลักเกณฑ์ด้านตัวเลขอายุ ยังมีหลักเกณฑ์อื่นๆ ซึ่งไม่ได้เน้นตัวเลขอายุที่ชัดเจนเป็นสำคัญ จึงเกิดคำว่า “ผู้สูงวัย” โดยพิจารณาจากประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมา วิทยุฒิของบุคคลนั้น ๆ ผู้สูงอายุไม่ใช่คนแก่แต่เป็นผู้สูงวัยที่ทรงคุณค่า (Senior Citizen) มีสถานภาพตามบทบาทและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

องค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของแนวคิด “พดุมพลัง” (Active Aging) ไว้ว่าคือ กระบวนการสร้างโอกาสที่เหมาะสมด้านสุขภาพ การเพิ่มคุณภาพชีวิตซึ่งนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดี (Health) การมีส่วนร่วมทางสังคม (Participation) และการมีหลักประกันที่มั่นคง (Security) ขณะเดียวกันสังคมก็จัดระบบการปกป้องคุ้มครอง การสร้างความมั่นคง และการดูแลที่พอเพียงในยามที่ผู้สูงอายุต้องการ (World Health Organization, 2002)

3. แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ความหมายของการเรียนการสอนผู้ใหญ่ ตามที่โนวส์ (Knowles) ได้ให้ไว้ คือ ศาสตร์และศิลป์ในการนำหรือช่วยให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ เนื่องจากผู้ใหญ่มีคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากเด็ก (1) ผู้ใหญ่มีอิสระในการชี้นำตนเองและการเรียนรู้ (2) ผู้ใหญ่มีประสบการณ์ซึ่งช่วยในการเรียนรู้ (3) ผู้ใหญ่พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่องบทบาทและสังคม (4) ผู้ใหญ่ต้องการเรียนรู้สิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์แก้ปัญหาในชีวิตได้ (5) ผู้ใหญ่ให้ความสำคัญกับแรงจูงใจภายในของการเรียนรู้ (Corley, 2008 และ อมราภรณ์ หมีปาน 2552)

4. แนวคิดห้องเรียนสำหรับคนหลายวัย

แนวคิดห้องเรียนสำหรับคนหลายวัยเป็นแนวคิดที่มีมานานในประเทศฝั่งตะวันตก ซึ่งหมายถึงห้องเรียนที่มีการเรียนร่วมกันของผู้เรียนมากกว่า 1 ชั้นปีการศึกษาขึ้นไป และมีงานวิจัยที่หลากหลายที่นำเสนอประโยชน์ของการเรียนรู้ในห้องเรียนที่มีนักเรียนอายุแตกต่างกันมาเรียนร่วมกัน ตามหลักการของห้องเรียนสำหรับคนหลายวัย เนื่องจากผู้เรียนมีอายุ พื้นฐานและประสบการณ์ที่ต่างกัน จึงทำให้ผู้สอนจำเป็นต้องใช้หลักสูตรแบบบูรณาการ โดยให้ความสนใจกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล Miller (1990) ได้ศึกษางานวิจัยเชิงปริมาณมากกว่า 20 ชิ้น พบว่าการเรียนในชั้นเรียนที่มีผู้เรียนอายุแตกต่างกัน หรือมีหลายวัยเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลเทียบเท่าได้กับห้องเรียนทั่วไปที่จัดแบ่งตามเกณฑ์อายุเป็นสำคัญ นอกเหนือจากนี้ยังมีการยืนยันว่านักเรียนที่มาจากห้องเรียนที่มีผู้เรียนอายุแตกต่างกัน จะมีผลการเรียนรู้ดีกว่า เมื่อเทียบกับผู้เรียนที่มาจากห้องเรียนทั่วไป

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

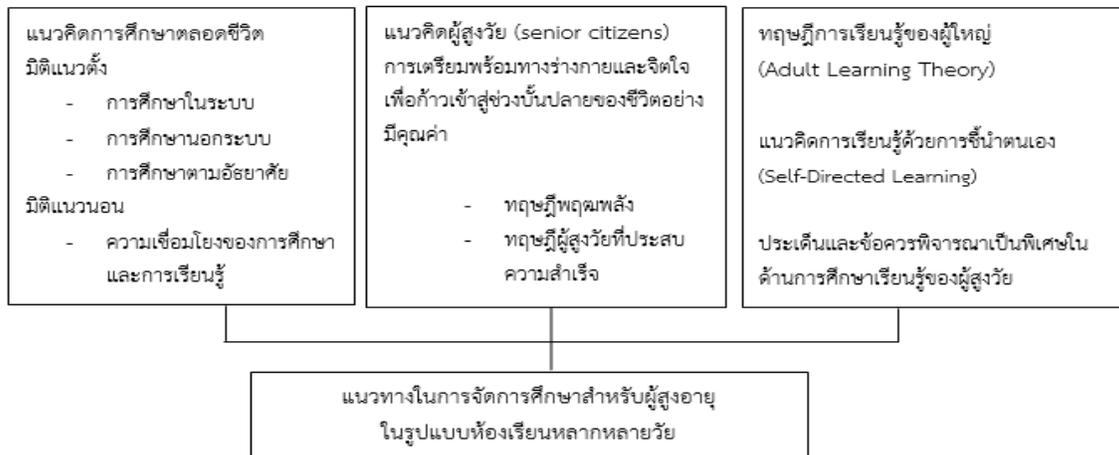
สุริยรัตน์ พรหมเพ็ชร, ภูษิต บุญทองเถิง และทัศนีย์ นาคคุณทรง (2559) ได้ทำการศึกษาห้องเรียนของคนหลายวัย เพื่อให้เข้าใจปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ของกลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มผู้สูงวัย จำนวน 20 ท่าน ในพื้นที่ตำบลกำแพง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผ่านการวิจัยแบบผสมวิธี เพื่อศึกษาปรากฏการณ์วิทยาเชิงสังคม มีผลการศึกษาว่า กลุ่มคนหลายวัยมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในอดีต เนื่องจากวิถีชีวิตเรียบง่าย มีการแบ่งปัน ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ในปัจจุบันกลุ่มคนหลายวัยมีปฏิสัมพันธ์กันลดลงเนื่องจากภาวะบีบคั้นทางจิตใจสูงขึ้น กลุ่มผู้วิจัยศึกษาได้สรุปพฤติกรรมของกลุ่มคนหลายวัย กระบวนการเรียนรู้ใหม่สำหรับห้องเรียนคนหลายวัยออกมาเป็นขั้นตอน

อุทุมพร หลอดโค (2558) ได้ทำการศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสถานียรักแห่งครอบครัว -ของชุมชนตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์และการจดบันทึกภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) การสร้างความรู้และจัดเก็บองค์ความรู้ 2) การแลกเปลี่ยนความรู้ไปสู่กลุ่มเด็กและ

เยาวชน กลุ่มวัยกลางคน และกลุ่มผู้สูงวัยในชุมชน และ 3) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ผ่านการบรรยาย อภิปราย ฝึกปฏิบัติและการยกตัวอย่างกรณีศึกษา

Gillian Boulton-Lewis, Rosemary Aird และ Laurie Buys (2016) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอุปสรรคซึ่งขัดขวางการเรียนรู้ในช่วงบั้นปลายของชีวิตของผู้สูงอายุชาวออสเตรเลียตั้งแต่อายุ 55ปีขึ้นไป ผ่านการวิจัยแบบผสมซึ่งใช้ทั้งแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือการวิจัย โดยมีปัจจัยสำคัญหลายประการซึ่งเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ช่วงสูงวัย เช่น เรื่องค่าใช้จ่ายในการศึกษาเรียนรู้ วิชาที่เปิดให้ศึกษาเรียนรู้ตรงกับความต้องการ การเดินทาง การเข้าถึงข้อมูลในการศึกษาเรียนรู้ และเหตุผลส่วนตัวอื่น ๆ นอกจากนี้งานวิจัยของ Dr. Jatinder Sandhu, Professor Leela Damodaran, Loughborough University และ Leonie Ramondt (2013) ยังได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ผ่านการวิจัยแบบผสมซึ่งใช้ทั้งแบบสอบถาม การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือการวิจัย โดยพบว่าอุปสรรคหลักคือความกลัวในการใช้คอมพิวเตอร์ การสนับสนุนทางการเรียน คุณภาพและการสนับสนุนจากทางหน่วยงานที่จัดการสอน ค่าใช้จ่ายในการศึกษาและทางเทคโนโลยี ปัญหาทางด้านการจดจำและ อุปสรรคทางด้านเทคโนโลยี

กรอบแนวคิดวิจัย



วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษา และพัฒนาทักษะ สำหรับผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเป็นการสร้างและต่อยอดองค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงของกลุ่มผู้สูงอายุในสังคมไทย ในการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้พิจารณาทั้งหมด 2 วิธี ได้แก่ 1) การเก็บข้อมูลโดยวิธีการทบทวน

เอกสารหลักฐาน (Documentary Research) โดยผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัย) 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แบบตัวต่อตัว โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จำนวน 12 ท่าน และผู้ให้ข้อมูลเสริม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการจัดการศึกษาและพัฒนาทักษะสำหรับผู้สูงอายุจำนวน 3 ท่าน และมีการตรวจสอบแบบสามเส้า การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามการจำแนกชนิดของข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเงื่อนไขการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นกลุ่มผู้สูงอายุประชากรไทย มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป คัดเลือกผู้สูงอายุที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยปัจจุบันกำลังเข้าร่วมการศึกษาเรียนรู้ในชั้นเรียนซึ่งจัดโดยสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงาน หรือ มีประสบการณ์การเข้าร่วมการศึกษาในชั้นเรียนภายในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา และสำหรับผู้ให้ข้อมูลเสริม คือ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการจัดการศึกษาและพัฒนาทักษะสำหรับผู้สูงอายุ คัดเลือกโดยประสบการณ์พิเศษที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ดูแลบริหารหลักสูตรหรือรายวิชาในสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงาน ซึ่งมีผู้สูงอายุเข้าร่วมการศึกษาเรียนรู้ในชั้นเรียน

การวิจัยนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยรังสิต โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถถอนตัวจากการเข้าร่วมวิจัยได้ทุกกรณีหากไม่สะดวกใจ สำหรับเครื่องมือวิจัยผู้วิจัยมีการตรวจสอบคุณภาพ โดยได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านช่วยพิจารณาประเด็นคำถามของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งเรื่องเนื้อหา การใช้ภาษาและการเรียงลำดับคำถาม ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนการวิจัยมีดังต่อไปนี้ ผู้วิจัยทำความเข้าใจกับผู้สูงอายุ ญาติและผู้ดูแลผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยเป็นผู้รวบรวมข้อมูลและนัดหมายผู้สูงอายุด้วยตนเอง โดยมีการนัดหมายเวลาและสถานที่ซึ่งผู้สูงอายุมีความสะดวก เพื่อเตรียมการขอเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 1-2 ครั้ง พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเทป จดบันทึกข้อมูลและสังเกตการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด ผู้วิจัยจะยุติการสัมภาษณ์เมื่อข้อมูลมีความอิ่มตัว ผู้วิจัยมีแนวทางการเก็บข้อมูล โดย 1) การทำแบบทดสอบสมรรถภาพสมองสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป็นแบบทดสอบเบื้องต้นซึ่งถูกพัฒนาสำหรับผู้สูงอายุ ใช้เวลาในการทำประมาณ 30 นาที 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง คือ มีการกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ไว้ 9 คำถามหลัก โดยใช้เวลาประมาณ 60 นาที และมีวิธีดำเนินการชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลทราบถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และอธิบายให้ทราบถึงความสำคัญและคุณค่าของข้อมูลที่จะได้จากผู้ให้ข้อมูล จัดสถานที่การให้สัมภาษณ์ที่มีความเป็นส่วนตัว เพื่อให้บรรยากาศที่ดี ไม่ถูกรบกวน โดยผู้วิจัยจะประพฤติตนตามพื้นฐานของจริยธรรมการวิจัย ใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึกรายละเอียดและข้อสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด มีการกล่าวขอบคุณในความร่วมมือของผู้สูงอายุด้วยน้ำเสียงที่สุภาพ และขอความร่วมมือในกรณีที่มีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในครั้งถัดไป โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยตัวเอง เพื่อควบคุมการเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและเพื่อจะได้มีโอกาสชี้แจงข้อสงสัยแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัย เมื่อมีข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการจัดระบบและหาความหมาย แยกแยะ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยคำนึงถึง ทัศนคติของคนใน (Insider View) ซึ่งหมายถึงมุมมองของผู้สูงอายุและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปจากการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และเพื่อให้ข้อมูลมีความแม่นยำเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ใช้การ ตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulate) โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเอกสารประกอบควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่กำลังเข้าร่วมการศึกษาเรียนรู้ในชั้นเรียนซึ่งจัดโดย สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงาน หรือ มีประสบการณ์การเข้าร่วมการศึกษาในชั้นเรียนภายในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา จำนวน 12 ท่าน โดยมาจากชมรมผู้สูงอายุจำนวน 3 แห่งและโครงการของหน่วยงานภาครัฐจำนวน 2 โครงการ

ผู้ให้ข้อมูลเสริม คือ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการจัดการศึกษาและพัฒนาทักษะสำหรับผู้สูงอายุ คัดเลือกโดย ประสบการณ์พิเศษที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ดูแลบริหารหลักสูตรหรือรายวิชาในสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงาน ซึ่งมีผู้สูงอายุเข้าร่วมการศึกษาเรียนรู้ในชั้นเรียน จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย นักวิชาการ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม วิทยากร จากกรมพัฒนาสังคม และหัวหน้างานเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ โดยระยะเวลาการเก็บข้อมูลอยู่ระหว่าง มกราคม – เมษายน พ.ศ. 2565

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ ของผู้สูงอายุไทย ประเด็นปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ ของผู้สูงอายุไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคที่ผู้สูงอายุประชากรไทยประสบ ใน การศึกษาเรียนรู้ในช่วงสูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุได้กล่าวถึงมากที่สุด คือ ประเด็นเรื่องสุขภาพทางกาย เช่น โรค ประจำตัว ความเสื่อมถอยทางกาย โดยผู้สูงอายุได้เน้นย้ำถึงความเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่แตกต่างกับตอน เป็นหนุ่มสาว และส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ รองลงมา คือ ประเด็นด้านการเรียนรู้จดจำ เช่น การประมวล ความคิด ความหลงลืม โดยผู้สูงอายุได้เน้นย้ำถึงความเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้จดจำที่แตกต่างกับตอนเป็น หนุ่มสาว ประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคที่ผู้สูงอายุได้กล่าวถึงเป็นลำดับที่สาม คือ การเดินทาง ที่อาจจะใช้ เวลานาน-ไม่สะดวก โดยผู้สูงอายุได้เน้นย้ำถึงอุปสรรคในการเดินทางมาเรียนซึ่งสอดคล้องกับการให้ข้อมูล ของผู้ให้ข้อมูลเสริม นอกจากนี้ผู้สูงอายุได้กล่าวถึงประเด็นอื่น ๆ รองลงมา คือ เรื่องความมั่นใจในการเรียนรู้ เช่น ความกังวล ความกลัว ที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในเวลาที่จำกัด หรือความรับผิดชอบอื่นๆ เช่น การงาน การหา รายได้ให้ตนเองหรือครอบครัว รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเรียน

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะ-การเรียนรู้ และแนวคิดการศึกษาตลอด ชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

รูปแบบของการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันสำหรับผู้สูงอายุชื่นชอบมากที่สุด คือ การเรียนรู้ในชั้นเรียน จากสถานศึกษา องค์กร หรือหน่วยงาน มีผู้สูงอายุเพียงบางส่วนที่ต้องการการเรียนรู้แบบผสมผสาน ทั้งจากในชั้นเรียนและผ่านสื่อต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น สื่อออนไลน์ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ชี้แจงถึงความไม่ถนัดและความกังวลในการเรียนออนไลน์ โดยรูปแบบการเรียนซึ่งเป็นที่นิยมมากที่สุด คือ การเข้ากลุ่ม-ชมรม ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการช่วยเหลือสังคม วิชาและกิจกรรมที่เป็นที่นิยมมากที่สุด ได้แก่ ศิลปะ ดนตรี และกีฬาประเภทต่างๆ รองลงมา ได้แก่ วิชาที่ใช้ในชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพ และวิชาการพัฒนาตนเอง

วัตถุประสงค์ในการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ที่ถูกพูดถึงมากที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลเสริม คือ เพื่อความเพลิดเพลินและสนุกสนาน ตามความสนใจ โดยผู้สูงอายุจะเลือกเรียนวิชาและทำกิจกรรมที่ตนเองมีความสนใจเป็นหลัก และวัตถุประสงค์รองลงมา คือ เพื่อพัฒนา รักษาสุขภาพจิตใจ บริหารสมอง ซึ่งหลายท่านได้พูดถึงแรงจูงใจภายในของการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์อื่น ๆ แทรกอยู่ในการให้สัมภาษณ์ เช่น เพื่อพัฒนา รักษาสุขภาพร่างกาย และ เพื่อเข้าสังคม ได้เจอผู้คนใหม่ที่หลากหลาย

ด้านความถี่ในการพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ คำตอบที่ถูกพูดถึงมากที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา โดยสอดคล้องกับการระบุเรื่องระยะเวลาในการเรียนในชั้นเรียนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มากกว่า 8 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ การอบรมแต่ละครั้งอาจจะมีจำนวนชั่วโมงที่ไม่ยาวมากต่อวัน เพื่อให้เอื้อกับบริบทของผู้สูงอายุ

ด้านเนื้อหาในการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ที่ถูกพูดถึงมากที่สุดจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ สารเนื้อหาที่มีการผสมผสาน ทั้งจากหลักสูตรกลาง และมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วย โดยครูผู้สอน หรือผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ควรจะเป็น วิทยากร หรือผู้ที่มีประสบการณ์ในเนื้อหาสาระนั้น ๆ โดยตรง โดยเป็นคนที่เอาใจใส่ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี

ด้านสื่อในการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ที่ถูกพูดถึงมากที่สุดจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ สื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลายท่านได้เล่าถึงความไม่ถนัดทางด้านออนไลน์ และเห็นว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้เพิ่มเติม สอดคล้องกับรูปแบบการศึกษา วิธีการเรียนการสอน ซึ่งผู้สูงอายุสนใจ ได้แก่ การนำชมนอกสถานที่เรียน และการใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยประกอบการเรียน

ด้านแหล่งเงินทุนสนับสนุนการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้เกิดผลตามเป้าหมาย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ควรมีการสนับสนุนจากรัฐบาลและชุมชน สำหรับด้านการวัดและการประเมินผล ผู้ให้ข้อมูล

ส่วนมากเห็นว่ามีสำคัญและควรเป็นการประเมินผลด้วยวิธีที่หลากหลายประกอบกันและเอื้อต่อบริบทของผู้สูงอายุ

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย

การรับรู้เกี่ยวกับรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย ประกอบไปด้วยผู้ร่วมชั้นเรียนจากหลากหลายวัย มากกว่าการมีผู้ร่วมชั้นเรียนวัยเดียวกันทั้งหมด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากเคยได้ยินเกี่ยวกับห้องเรียนหลากหลายวัยมาก่อน และมีความเห็นว่าเป็นรูปแบบที่มีความน่าสนใจ แต่อาจจะมี ความเหมาะสมกับชั้นเรียนบางประเภท ไม่ใช่ทุกชั้นเรียน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก เห็นว่าประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ เรื่องของบรรยากาศในการเรียน และสถานที่ สภาพแวดล้อมของการจัดการศึกษา ประเด็นที่สำคัญรองลงมา คือ ครูหรือผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ควรจะเป็น วิทยากร หรือผู้ที่มีประสบการณ์ในเนื้อหาสาระนั้น ๆ โดยตรง โดยเป็นคนที่เขาใจใส่ สามารถถ่ายทอดความรู้ ได้ดี ให้โอกาสในการเรียนรู้ในระดับที่เหมาะสมกับวัยและทักษะในการเรียนของแต่ละคน

อภิปรายผล

1. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาด้านการศึกษาเรียนรู้ ของผู้สูงอายุ ไทย

ประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคที่ผู้สูงอายุประชากรไทยประสบ ในการศึกษาเรียนรู้ในช่วงสูงอายุ ซึ่ง ผู้สูงอายุได้กล่าวถึงมากที่สุด คือ ประเด็นเรื่องสุขภาพทางกาย เช่น โรคประจำตัว ความเสื่อมถอยทางกาย สอดคล้องกับหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน รองลงมา คือ ประเด็นด้านการเรียนรู้จดจำ เช่น การประมวลความคิด ความหลงลืม โดยผู้สูงอายุได้เน้นย้ำถึงความเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้จดจำซึ่งแตกต่าง กับตอนเป็นหนุ่มสาว สอดคล้องกับ ผลการศึกษาอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุทางด้านเทคโนโลยี สารสนเทศของ ของ Dr. Jatinder Sandhu, Professor Leela Damodaran, Loughborough University และ Leonie Ramondt (2013) โดยเป็นการวิจัยแบบผสมที่พบว่าหนึ่งในปัจจัยสำคัญซึ่งเป็นอุปสรรคหลัก คือ ปัญหาทางการจดจำ

2. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะ-การ เรียนรู้ และแนวคิดการศึกษาตลอด ชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

รูปแบบของการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันสำหรับผู้สูงอายุชื่นชอบมากที่สุด คือ การเรียนรู้ในชั้นเรียน จาก สถานศึกษา องค์กร หรือหน่วยงาน โดยระหว่างการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นความต้องการเรียนในชั้น เรียน และความต้องการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ สุริยรัตน์ พรหมเพ็ชร, ภูษิต บุญทองเถิง

และทัศนีย์ นาคุณทรง (2559) ได้ทำการศึกษาห้องเรียนของคนหลายวัย พบว่า ในปัจจุบันกลุ่มคนหลายวัยมีปฏิสัมพันธ์กันลดลงเนื่องจากภาวะบีบคั้นทางจิตใจสูงขึ้น จึงร่วมกันตั้งกลุ่มห้องเรียนของคนหลายวัยเพื่อเป็นกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่

มีผู้สูงอายุเพียงบางส่วนซึ่งต้องการการเรียนรู้แบบผสมผสาน ทั้งจากในชั้นเรียนและผ่านสื่อต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น สื่อออนไลน์ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ชี้แจงถึงความไม่ถนัด และความกังวลในการเรียนออนไลน์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Dr. Jatinder Sandhu, Professor Leela Damodaran, Loughborough University และ Leonie Ramondt (2013) ระบุว่า หนึ่งในอุปสรรคหลักคือความกลัวในการใช้คอมพิวเตอร์ และอุปสรรคทางด้านเทคโนโลยี

วัตถุประสงค์ในการศึกษาเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ซึ่งถูกพูดถึงมากที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เพื่อความเพลิดเพลิน และสนุกสนาน ตามความสนใจ โดยผู้สูงอายุจะเลือกเรียนวิชาและทำกิจกรรมที่ตนเองมีความสนใจเป็นหลัก สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งเป็นการศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เป็นการศึกษาเฉพาะตัวบุคคลซึ่งไม่ได้มีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน สามารถเกิดขึ้นที่ใดก็ได้ โดยเกิดขึ้นตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาสของแต่ละบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

3. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการศึกษาในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย ประกอบด้วยผู้ร่วมชั้นเรียนจากหลากหลายวัย มากกว่าการมีผู้ร่วมชั้นเรียนวัยเดียวกันทั้งหมด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากเห็นว่าประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ เรื่องของบรรยากาศในการเรียน และสถานที่สภาพแวดล้อมของการจัดการศึกษา ประเด็นที่สำคัญรองลงมา คือ ครูหรือผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ควรจะเป็น วิทยากร หรือผู้ที่มีประสบการณ์ในเนื้อหาสาระนั้นๆ โดยตรง โดยเป็นคนที่เอาใจใส่ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ โดยระหว่างการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นความชื่นชมและการให้ความสำคัญต่อครูผู้สอนของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ (สุดาพร ปัญญาพฤษ และ ปวีณา ลีตระกูล, 2563) ซึ่งได้ให้แนวทางทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ในแง่สื่อและสถานที่ที่ควรมีความปลอดภัย เหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ รวมทั้งผู้สอน/วิทยากร ควรมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และมีความเข้าใจในหลักการจิตวิทยา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง “แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยทางด้านการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย โดยอาศัยกรอบ (3Cs Framework) เพื่อใช้เป็นหลักยึดในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1. รายวิชาและหัวข้อการเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียน (Customized Topics) จากผลการวิจัย พบว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัยเป็นรูปแบบที่มีความน่าสนใจ แต่อาจมีความเหมาะสมกับชั้นเรียนบางประเภท ไม่ใช่ทุกชั้นเรียน โดยควรผ่านการสอบถามข้อคิดเห็นของผู้เรียน และตอบวัตถุประสงค์หลักของผู้เรียนสูงอายุ นั่นคือ เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน ตามความสนใจ โดยผู้สูงอายุ จะเลือกเรียนวิชาและทำกิจกรรมที่ตนเองมีความสนใจเป็นหลัก วัตถุประสงค์รองลงมา คือ เพื่อพัฒนา รักษา สุขภาพร่างกายจิตใจ บริหารสมอง และเข้าสังคมได้ จากผลการวิจัยรายวิชาและหัวข้อที่เป็นที่นิยมมากที่สุด ได้แก่ ศิลปะ ดนตรี และกีฬาประเภทต่าง ๆ รองลงมา ได้แก่ วิชาที่ใช้ในชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพ และ วิชาการพัฒนาตนเอง

2. บรรยากาศและสถานที่ (Comfortable Ambience) จากผลการวิจัย พบว่า ประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคที่ผู้สูงอายุประชากรไทยประสบ ในการศึกษาเรียนรู้ในช่วงสูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุได้กล่าวถึงมากที่สุด คือ ประเด็นเรื่องสุขภาพทางกาย ประเด็นด้านการเรียนรู้จดจำ และประเด็นด้านการเดินทาง

บรรยากาศและสถานที่จึงเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งช่วยแก้ไข ประเด็นปัญหาอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุได้ สถานที่จัดการเรียนรู้จึงควรเป็นศูนย์กลางในชุมชนซึ่งผู้เรียนสามารถเดินทางมาได้สะดวก หรือลูกหลานสามารถมาส่งได้ รวมทั้งบรรยากาศการเรียนควรมีความ สะดวกสบาย มีสื่อการเรียนรู้และวิธีการสอนที่น่าสนใจ เช่น การนำชมนอกสถานที่เรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุคือรูปแบบในชั้นเรียน กลุ่ม-ชมรมจากสถานศึกษา องค์กรหรือหน่วยงาน

หากมีการใช้สื่อการเรียนรู้แบบผสมผสาน เช่น สื่อออนไลน์ ก็ควรจัดชั้นเรียนอบรมให้ความรู้ทางการ ใช้สื่อแก่ผู้เรียน เพื่อลดความกังวล เสริมสร้างความรู้และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี

3. ครูผู้สอนและการสนับสนุนการเรียนรู้ (Caring Facilitators) หรือผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ควรจะเป็น วิทยากร หรือผู้ที่มีประสบการณ์ในเนื้อหาสาระนั้น ๆ โดยตรง เป็นคนที่เอาใจใส่ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี โดย ผู้สอนควรทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนและผู้แนะนำที่ดี มากกว่าการเป็นผู้บรรยายเพียงอย่างเดียว สามารถให้การ สนับสนุนผู้เรียนในทุกๆ วัย โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับที่เหมาะสมกับวัยและทักษะของแต่ละคน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งถัดไป

1. ควรมีการขยายขอบเขตของผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่และจังหวัดอื่นๆ เพื่อศึกษาผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่กว้างขึ้น สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ได้
2. ควรต่อยอดการวิจัย เพื่อศึกษาชั้นเรียนสำหรับผู้สูงอายุ และห้องเรียนหลากหลายวัยของหน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2561). ข้อมูลสถิติจำนวนผู้สูงอายุประเทศไทย ปี 2561 ด้วยระบบ Power Bi / pdf. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2563 จาก http://www.dop.go.th/download/knowledge/th1550973505-153_0.pdf
- กลิ่น สระทองเนียม. (2556). *แก้ปัญหาคุณภาพการศึกษา : ต้องเป็นวาระแห่งชาติ*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2563 จาก <https://www.moe.go.th/2020/>
- ธีระวัฒน์ เหมะจุธา. (2554). *ระบบการศึกษา..นับหนึ่งใหม่ยังไม่สาย (แต่ต้องรออีก 25 ปี)*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2563 จาก <https://xn--l3cz3ajb3d4g.com/?p=2082>
- นันทภา ปัญญารัตน์. (2556). *การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสำหรับแม่ชีไทย*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์ดุขุภัณฑ์บัณฑิต (ค.ด.) สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาหนัน กนกวงศ์นวัฒน์. (2562). การศึกษาระบบบริการสุขภาพ ระบบการจ้างงาน และระบบสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี. *วารสารศูนย์การศึกษาแพทยศาสตร์คลินิก โรงพยาบาลพระปกเกล้า*, 36(4), 321-331.
- พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, นุชนารถ สุนทรพันธุ์ และนวลละออ แสงสุข. (2544). *ความรู้เบื้องต้นด้านการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภิญโญ สาธร. (2521) *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2555). *รายงานประจำปี สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2554*. บริษัท พงษ์พาณิชย์เจริญผล จำกัด.
- ศักดิ์รินทร์ ชนประชา. (2562). การศึกษาตลอดชีวิต. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, 14(26), 159-175.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2563 จาก https://www.bic.moe.go.th/images/stories/5Porobor._2542pdf.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556) การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553- พ.ศ. 2583, สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2563 จาก http://doh.hpc.go.th/data/plan59/ThaiPopForecast2553_83.pdf
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2556). คัมภีร์ กศน. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วน จำกัด เอ็น.เอ. รัตน์ เทอดดี
- สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12. (2556). รายงานการวิจัย ทิศทางการให้บริการของธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่จะก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ. กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556
- สุดาพร ปัญญาพฤษ และ ปวีณา ลีตระกูล. (2563). แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลัดหลัง: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย. วารสารครุพิบูล. 7(1) : 48-61
- สุริยรัตน์ พรหมเพ็ชร, ภูษิต บุญทองเถิง, & ทศนีย์ นาคคุณทรง. (2559). ห้องเรียนของคนหลายวัย A Class of Different Ages. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 12(1), 135-144.
- อมราภรณ์ หมีปาน. (2552). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพแบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพพยาบาลกองทัพบก. วารสารพยาบาลทหารบก. 10(2) : 47-57
- อุทุมพร หลอดโค. (2558). กระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานใยรักแห่งครอบครัว. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(1), 103-116.
- Boulton-Lewis, G., Aird, R., & Buys, L. (2016). Older Australians: Structural barriers to learning in later life. *Current aging science*, 9(3), 188-195.
- Corley, M. A. (2008). Adult Learning Theories. *Diperolehi pada Ogos*, 3, 2009.
- Knowles, M. (1970). *The modern practice of education: Andragogy versus pedagogy*. New York, NY: Cambridge Book Company.
- Miller, B. (1990). A review of the quantitative research on multigrade instruction. *Research in Rural Education*, 7(1), 1-8.

Sandhu, J., Damodaran, L., & Ramondt, L. (2013). ICT skills acquisition by older people: motivations for learning and barriers to progression. *International Journal of Education and Ageing*, 3(1), 25-42.

World Health Organization: WHO. 2002. *Active aging a policy framework*. Geneva: Graphic Design.